

V Á L A S Z

Ludassy Máriának, az MTA doktori pályázat részeként benyújtott "*Narratív történetformák a megértő szociológia nézőpontjából*" című dolgozatom bírálójának.

Tisztelt Professor Asszony!

Engedelmével, köszönettel tartozom, azért a fáradságos munkáért, amit a terjedelmes dolgozat értékelése igényelt.

Ludassy Mária a dolgozat két valóban félreérthető passzusa (Pászka, 2009:20. és 41. old.) kapcsán jegyzi meg, hogy Kierkegaard, Nietzsche „*semmiképp sem nevezhető neokantiánusnak*”, és Kantot „*leegyszerűsítés csak az absztrakt igazsággal foglalkozók körébe sorolni.*” Az első megjegyzése a következő szövegrészre utal, amelyben ténylegesen nem pontosított, hogy Kierkegaard, Nietzsche neokantiánus vagy sem. Idézem. „Kant követői, a neokantiánusok a 19. század második felében két vonalon gondolták tovább az örökséget. A dialektikusok a kanti szabadság és a gyakorlati gondolkodás/tudás fogalmai mentén kapcsolatot teremtettek a társadalomtudományokkal, azzal, hogy a társadalmi változás és a társadalmi emancipációra helyezték a hangsúlyt (M. Weber, W. Sombart). A romantikus egzisztencialista vonulat képviselői (Kierkegaard, Nietzsche) ezzel szemben szkeptikusok voltak a társadalmi változás, az emberi haladás elkerülhetetlensége és a történelem egyirányúsága közötti összefüggések tekintetében (Pászka, 2009:20. lásd: Roberts, J. 1990:283-284.)

A második megjegyzése a dolgozat alapozó beállítódását érinti, vagyis kanti antikartéziánus fordulatot, amelyet az „*Előzmények és következmények*” című alfejezetben igyekeztem részletesen ismertetni. Az elméleti és gyakorlati gondolkodás közötti különbséget, illetve egyik vagy másik primátusának kérdését a fejezet főszövegében több helyen és lábjegyzetében is - Sir David Ross nyomán – pontosítottam. Eszerint „Kant nem azt állítja, hogy a tiszta ész szemben áll a gyakorlati ésszel, vagyis azt, hogy két különböző ész lakozik bennünk. Hanem arról van szó, hogy a tiszta ész lehet gyakorlati, a gyakorlati pedig tiszta, mert végül is kijelenti, hogy egyetlen eszünk van, amelyet különböző képen alkalmazunk, hol elméleti kérdésekben, hol olyasféle kérdésekben, hogy mit kell tennem ilyen meg ilyen körülmények között.”(Pászka, 2009:19., 20/7.lbj., vö. Sir Ross, David: 2005. *Kant etikája*. Budapest. Gond-Cura Alapítvány., 10-11.) Ennek ellenére, Ludassy Mária olvasata, azért lehetséges, mert a jelzett szöveghelyeken az ész alternatív alkalmazásmódjait illetően nem fogalmaztam egyértelműen.

K. Popper, *A kutatás logikája* című tanulmányának központi eszméje a falszifikáció, a cáfolhatóság. A bírálóm észrevétele egy zárójeles utalásra vonatkozik, melynek szövegkörnyezete az érvényesség és érvénytelenség

kérdését taglalja. Popper köztudottan, az induktivista modellel egy hipotetikus-deduktív modellt állít szembe. Eszerint a tudományos elméletek mindig hipotézisek, melyeket addig fogadunk el, ameddig meg nem cáfoltuk őket, illetve amíg az empirikus tesztelésnek, a cáfolatnak jobban ellenálló hipotézist nem találtunk helyettük. Probléma láthatóan abból adódik, hogy vajon hermeneutikai perspektívából, a szövegelemező tudomány, hogyan képes az érvényesség, illetve az érvénytelenség tekintetében megnyugtató kijelentéseket tenni. Ricoeur például egyik hermeneutikai ihletésű posztmodern tézist fogad el: interpretációt csak interpretáció cáfolhat. Más szóval a versengő interpretációk közül az az érvényes, amely valószínűbb, mint a másik, vagyis a konkurens értelmezés (Pászka 2009:135-136.). Anélkül, hogy kétségeink lennének Ludassy Mária észrevétele tekintetében, élhetünk azzal a feltételezéssel, hogy ha az interpretációk hipotézisekbe ágyazottak, pontosabban az interpretációk mögött hipotézisek állnak, hipotézisekre támaszkodnak, azok bizonyítását szolgálják, akkor vélhetően a versengő interpretációk érvényessége/érvénytelensége, ha nem is azonos, mégis közel kerülhet a tesztelés/falszifikáció popperi elvárásához.

„Az okság kapcsán Hume életrajzi narratívákban nem jó példa” jegyzi meg Ludassy Mária, és példával is illusztrálja állítását. Továbbá azzal egészíti ki észrevételét, hogy az „önazonosság kapcsán adekvátabb Hume idézése: *ő az aki a personal identity problémáját az emlékezet segítségével oldja meg.*” Ez utóbbi megjegyzése fontos volt számomra. Válaszom tehát az első észrevételére vonatkozik, amelynek szövegkörnyezete a következő: „A kauzális formák történelmileg és kulturálisan meghatározottak: többen az okság Hume-i modelljét követik. Például a társadalomtudományokban gyakran az észokokból levezetett emberi cselekvést részesítik előnybe, a természettudományokban az okság teleologikus modelljét. A narratívában érvényesített okság diskurzív formájának lényege, mint arra már utaltunk, hogy az elbeszélés eseményei kölcsönösen egymásra vonatkoznak, az eredmény a jól formált történethez közelít. Az eljárás, mint láttuk, (Weber-Winch) a motívum, szándék vonatkozási kereteibe vonható, hasonlóan a történetíráshoz.”(Pászka 2009:344.) Vagyis Hume modelljének említése csupán arra utal, hogy többen azt alkalmazzák, anélkül, hogy részleteztem volna, ugyanis számomra a Weber-Winch modellje volt az irányadó.

Ludassy Mária a posztmodernnel kapcsolatosan megjegyezi, hogy annak bemutatása „igen egyoldalú”, „feltűnően negatív” stb., illetve szembe megy az „érték-semleges objektivitás” elvárással. Valóban lehetséges ilyen olvasata „A látszatok tapasztalása” című fejezetnek, ahol három szerző Jean-Francois Lyotard, Fredric Jameson, Jean Baudrillard több munkáját ismertettem. Ugyanott szóvá tettem, hogy a posztmodern megítélése nem egyértelmű, ugyanis posztmodern nézőpont vagy előidézője a fejezetben vázolt fejleményeknek, vagy pedig ezek a fejlemények is táplálták a posztmodern látásmód térnyerését. Hipotetikus kérdésfelvetésről van szó, nehéz válaszolni rá,

nem is próbálkoztunk. Csupán azért tértünk ki rá, illetve vázoltuk néhány főbb jellemvonását, mert minduntalan beleütköztünk, amikor a narratív történetformák megértésének és értelmezésének ismereteit számba vettük.

Az értéksemlegességet illetően, úgy gondolom, a nézőpontok pluralitásával számolni kell a tudományos közbeszédben is. Egészen pontosan, arról van szó, hogy az objektív tudásunk reflektált interszubjektív tudás, amely mindenki számára egyformán hozzáférhető, tehát a szubjektívnek vélt vagy tartott tudásunk túl mutat a szubjektivitáson. Amikor bizonyos megismert dolgokban emberi ügyleteket ismerünk fel nem egy önkényes, szubjektív aktus, hanem közös emberi nézőpontunk következménye. Az evolúció folyamatában bizonyos kulturális elkötelezettségeink formálódtak: jogok, kötelességek, szabadság, hit, bizalom, tolerancia, tradíció stb. Ezek arra köteleznek bennünket, hogy elfogadjuk saját valóságosságunkat – és ezáltal mindenki másét, – a személyes, tehát „túl van az objektív és a szubjektív szembeállításán.” Noha az objektív tudás elérhetetlen, a realitás nem esik szét individuális megismerők önkényes, szubjektív aspektusaira, hanem a közös hallgatólagos tudásunkra és elkötelezettségekre épülve egységes személyes tudásként jelenik meg számunkra. (A. Schütz, Polányi Mihály).

Ami pedig a liberalizmus versenyelvű vonulatát illeti, amely Ludassy Mária szerint az egész könyvben szinonim módon tárgyalt, nehéz válaszolnom. A weltanschauungok, tekintetében tett gyér utalásaimmal, csupán a világlátások különböző a tudományos közbeszédben is tetten érhető perspektíváit jeleztem, anélkül, hogy egyazon világnézet egyik vagy másik vonulatát kiemelttem vagy részleteztem volna.

Pászka Imre
sk.

Szeged, 2011 november 23.